

ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА МОРЕГОСПОДАРСЬКОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

© 2016 ВОЛОСЮК М. В., ВДОВИЧЕНКО Л. Ю.

УДК 338.012(26)

Волосюк М. В., Вдовиченко Л. Ю. Функціональна структура морегосподарського комплексу України

Метою статті є наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад щодо вдосконалення понятійного апарату сучасного морегосподарського комплексу та визначення його функціональної структури в Україні. Досліджено наукові підходи до тлумачення терміна «морегосподарський комплекс». Визначено концептуальні основи щодо проблем і перспектив розвитку сучасного морегосподарського комплексу. Розширено зміст поняття морегосподарського комплексу, яке, на відміну від існуючих трактувань, надало можливість обґрунтувати методологічний підхід до організації цього комплексу на сучасному етапі економічного розвитку України. Визначено основні напрями розвитку морегосподарського комплексу України як складної, багатокомпонентної керованої економічної системи, в рамках якої виділено дві підсистеми: «морська» та «прибережна» економіка. Запропоновано функціональну структуру морегосподарського комплексу України, яка, на відміну від відомих, обумовлює можливість її розширення за рахунок інфраструктур акваторіального та територіального розвитку. Перспективою подальших досліджень є визначення тенденцій розвитку морегосподарського комплексу України в регіональному розрізі з урахуванням запропонованої функціональної структури.

Ключові слова: морегосподарський комплекс, морська діяльність, морегосподарська діяльність, морська економіка, прибережна економіка.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 19.

Волосюк Марина Валеріївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економічної теорії, Національний університет кораблебудування ім. Адмірала Макарова (пр. Героїв Сталінграда, 9, Миколаїв, 54025, Україна)

E-mail: relax@trion.mk.ua

Вдовиченко Лариса Юріївна – кандидат економічних наук, старший викладач кафедри економічної теорії, Національний університет кораблебудування ім. Адмірала Макарова (пр. Героїв Сталінграда, 9, Миколаїв, 54025, Україна)

E-mail: lara.vdovichenko@yandex.ua

УДК 338.012(26)

Волосюк М. В., Вдовиченко Л. Ю. Функціональная структура морехозяйственного комплекса Украины

Целью статьи является научное обоснование теоретико-методологических основ совершенствования понятийного аппарата современного морехозяйственного комплекса и определение его функциональной структуры в Украине. Исследованы научные подходы к толкованию термина «морехозяйственный комплекс». Определены концептуальные основы проблем и перспектив развития современного морехозяйственного комплекса, которое, в отличие от существующих трактовок, позволило обосновать методологический подход к организации этого комплекса на современном этапе экономического развития Украины. Определены основные направления развития морехозяйственного комплекса Украины как сложной, многокомпонентной управляемой экономической системы, в рамках которой выделены две подсистемы: «морская» и «прибережная» экономика. Предложена функциональная структура морехозяйственного комплекса Украины, которая, в отличие от известных, обуславливает возможность ее расширения за счет инфраструктур акваториального и территориального развития. Перспективой дальнейших исследований является определение тенденций развития морехозяйственного комплекса Украины в региональном разрезе с учетом предложенной функциональной структуры.

Ключевые слова: морехозяйственный комплекс, морская деятельность, морехозяйственная деятельность, морская экономика, прибережная экономика.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 19.

Волосюк Марина Валериевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономической теории, Национальный университет кораблестроения им. Адмирала Макарова (пр. Героев Сталинграда, 9, Николаев, 54025, Украина)

E-mail: relax@trion.mk.ua

Вдовиченко Лариса Юрьевна – кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры экономической теории, Национальный университет кораблестроения им. Адмирала Макарова (пр. Героев Сталинграда, 9, Николаев, 54025, Украина)

E-mail: lara.vdovichenko@yandex.ua

UDC 338.012(26)

Volosiuk M. V., Vdovychenko L. Yu. Functional Structure of the Marine Economic Complex of Ukraine

The article is aimed at scientific substantiation of theoretical and methodological bases of improving conceptual apparatus of the contemporary marine economic complex and determination of its functional structure in Ukraine. Scientific approaches to the interpretation of the term of «marine economic complex» have been studied. The conceptual basis of the problems and development prospects of the contemporary marine economic complex have been determined. The concept content of marine economic complex has been expanded, which, unlike the existing interpretations, has provided to substantiate a methodological approach to organizing this complex at the present stage of economic development of Ukraine. The main directions of development of the marine economic complex of Ukraine as a complex, multi-component controlled economic system, have been defined; within this system have been allocated two sub-systems: «marine» and «coastal» economy. A functional structure of marine economic complex of Ukraine has been proposed, which, unlike the well-known, stipulate the possibility of its expansion at the expense of aquatorial and territorial development infrastructures. Prospect of further research is to identify trends in the development of marine economic complex of Ukraine in the regional context, taking into consideration the proposed functional structure.

Keywords: marine economic complex, marine, maritime activities, marine economic activities, maritime economy, coastal economy.

Fig.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 19.

Volosiuk Maryna V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Economic Theory, Admiral Makarov National University of Shipbuilding (9 Heroiv Stalinhrada Ave., Mykolaiv, 54025, Ukraine)
E-mail: relax@trion.mk.ua

Vdovychenko Larysa Yu. – PhD (Economics), Senior Lecturer of the Department of Economic Theory, Admiral Makarov National University of Shipbuilding (9 Heroiv Stalinhrada Ave., Mykolaiv, 54025, Ukraine)
E-mail: lara.vdovichenko@yandex.ua

Зростання економіки України та входження українського господарського комплексу до європейського та світового економічного простору ґрунтується, зокрема, на підвищенні ефективності функціонування морегосподарського комплексу, у зв'язку з чим обумовлюється необхідність визначення дефініції «морегосподарський комплекс», дослідження проблем і перспектив його розвитку та окреслення функціональної структури сучасного морегосподарського комплексу в Україні. Тому перед авторами стоять завдання щодо:

- ✦ розширення змісту поняття «морегосподарський комплекс»;
- ✦ обґрунтування методологічного підходу до організації сучасного морегосподарського комплексу;
- ✦ визначення функціональної структури морегосподарського комплексу України.

Вивчаючи літературні джерела з цього питання, було виявлено, що існує низка підходів до поняття морегосподарського комплексу [1–9], але серед як науковців, так і практиків одностайності суджень у його визначенні все ж таки немає. У результаті вивчення даної проблеми та розроблення відповідної теоретичної та методологічної бази, яка дала б можливість сформулювати механізм функціонування сучасного морегосподарського комплексу в цілому та дозволила б аналізувати стан та перспективи його розвитку в Україні, досліджено недостатньо.

Мета статті – наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад щодо вдосконалення понятійного апарату сучасного морегосподарського комплексу та визначення його функціональної структури в Україні.

Для досягнення цієї мети доречним є розгляд різноманітних підходів науковців до тлумачення терміна «морегосподарський комплекс» (табл. 1) і перелічення всіх факторів (напрямів, об'єктів) тяжіння до моря. Проте, враховуючи, що серед них можуть бути й такі, які на сьогодні ще не мають самостійного соціально-економічного значення, наше знання буде неповним [1].

Мета статті – наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад щодо вдосконалення понятійного апарату сучасного морегосподарського комплексу та визначення його функціональної структури в Україні.

Таблиця 1

Наукові підходи до тлумачення терміна «морегосподарський комплекс»

Автор(-и), джерело	Термін	Визначення терміна
1	2	3
С. Б. Савельєва, А. М. Савельєв, І. В. Козинський [1]	Морегосподарська діяльність	За характером ресурсної функції як головної функції морегосподарського комплексу види морегосподарської діяльності можна поділити на три групи: – видобування морських ресурсів або пряме використання морських ресурсів (видобуток нафти і газу, інших мінеральних ресурсів на шельфі морів, рибальство, аквакультура, використання водних ресурсів для водопостачання, отримання хімічних елементів тощо); – користування морськими ресурсами або непряме використання (рекреація, морський транспорт, військово-морський флот, портове господарство, суднобудування, гідротехнічне і прибережне будівництво, науково-дослідна діяльність тощо); – охорона морських ресурсів або навколишнього морського середовища
Ю. В. Малініна [2]	Морська діяльність	Морська діяльність здійснюється морським сектором економіки країни. До її видів належать: – видобуток мінеральних ресурсів на морському шельфі; – рибне господарство (промислове рибальство, штучне відтворення і переробка морських гідробіонтів, допоміжні та обслуговуючі виробництва); – морська рекреація (морський туризм, оздоровча та лікувальна діяльність на морських узбережжях); – морський транспорт (морське судноплавство і торгове господарство); – суднобудівна промисловість; – морська науково-дослідницька діяльність; морська геологія та розвідка надр на шельфі, береговому схилі та дні Світового океану
Л. Б. Тарханова [3]	Морська діяльність	Складний динамічний процес вивчення, засвоєння та використання прибережних і морських ресурсів і просторів. Морська діяльність пов'язана з необхідністю обліку впливу багатьох міжнародно-політичних, соціально-економічних та екологічно-технологічних факторів, що визначають перспективи її просторового розвитку
Г. Г. Гогоберидзе [4]	Сфери морської економіки	Базовими принципами визначення сфер морської економіки та їх розподілу за секторами економіки мають бути такі: – галузь економіки повинна бути безпосередньо пов'язана з функціонуванням морегосподарського комплексу (наприклад, рибодобувна промисловість); – можливість виділити морську складову діяльності галузі економіки (наприклад, туризм); – продукти, отримані як результат діяльності галузі економіки, можуть оцінюватися в ринковій монетарній формі

1	2	3
О. М. Кібік, О. П. Подцерковний, Ю. З. Драпайло, В. О. Котлубай та ін. [5]	Морегосподарський комплекс	Територіальне поєднання суб'єктів господарської діяльності галузі морського транспорту, суб'єктів інших галузей, незалежно від форм власності, які взаємодіють між собою та конкурують в межах однієї сфери діяльності, з метою задоволення потреб населення та суспільного виробництва в продукції та послугах морського транспорту за допомогою використання природних, інтелектуально-професійних і створених людиною засобів. Основні напрями діяльності у сфері функціонування морегосподарського комплексу: 1) господарська діяльність в морському порту; 2) транспортна морегосподарська діяльність (з приводу здійснення перевезень морським транспортом пасажирів і вантажів); 3) суднобудівельна і судноремонтна діяльність; 4) рибне господарство (рибна промисловість), яке включає і функціонування морських рибних портів і морського транспорту рибного господарства); 5) супутня будівельна, підрядна і пов'язана з ними діяльність, спрямована на створення, управління і підтримку в нормальному стані об'єктів портової інфраструктури
В. В. Ковалевський [6]	Морегосподарський комплекс	Складна, багатокомпонентна керована система, цільовими функціями якої є забезпечення господарства країн природними ресурсами морів та океанів, розширення зовнішньоекономічного потенціалу, що формується на рівні підприємств, регіонів і країн
Ю. В. Сєднів [7]	Морегосподарський комплекс	Складна соціально-господарська система, що складається з транспортних, виробничих, соціальних, природокористувальних, управлінських та інших відносин. Морегосподарський комплекс відрізняється від інших транспортно-господарських комплексів концентрацією власних виробничих, організаційних і кадрових ресурсів у приморських територіальних громадах, насамперед міських. Морегосподарський комплекс безумовно можна вважати специфічним об'єктом муніципальних правовідносин
В. В. Озаринська [8]	Морегосподарський комплекс	Складний комплекс взаємопов'язаних підприємств різного розміру та спеціалізації, взаємодія яких є обов'язковим елементом їх діяльності та сприяє розвитку морської галузі в цілому
С. Б. Савельєва [9]	Регіональний морегосподарський комплекс	Цілісна сукупність взаємодіючих у межах певної акваторії підприємств і організацій, що представляє собою соціально-економічну систему, функціональна домінанта якої полягає в забезпеченні конкурентної переваги регіонального господарства за рахунок раціонального використання морських ресурсів

Джерело: складено авторами за [1–9].

Отже, рівень складності взаємодії сегментів у морегосподарському комплексі потребує формування такої концепції, яка, незважаючи на існуючий понятійний апарат, а також на чисельні напруження в галузі економіки і права, буде являти собою абсолютно особливу наукову проблему фундаментального характеру. Дослідницький інтерес до проблем і перспектив розвитку морегосподарського комплексу зростає, і зрозуміло, що багато досліджень методично перетинаються, доповнюючи одне одного. При цьому виділяється коло проблем, які привертають увагу вчених. Основні наукові підходи до вивчення цієї складної, багатокомпонентної економічної системи представлено в табл. 2.

Таким чином, «морегосподарський комплекс – це складна, багатокомпонентна керована економічна система, в рамках якої виділяються дві підсистеми:

- ✦ «морська» економіка, що безпосередньо пов'язана з морською діяльністю, включаючи її морські та прибережні види (морський транспорт,

рибальство, добуток морських мінеральних ресурсів, морські круїзи та суднобудування);

- ✦ «прибережна» економіка, яка пов'язана з розвитком прибережних територій, що забезпечують доступ до отримання вигід від морської діяльності (зокрема, неморські галузі за рахунок взаємодії з різними видами морської діяльності)» [18].

Проведений аналіз наукових підходів [1–18] дозволяє визначити основні напрями розвитку вітчизняного морегосподарського комплексу (рис. 1).

На основі визначених напрямів побудуємо функціональну структуру морегосподарського комплексу України (рис. 2). Зазначимо, що дану структуру складено без урахування об'єктів соціальної інфраструктури.

ВИСНОВКИ

Отже, морегосподарський комплекс поділяється на функціональні сегменти, які є, з одного боку, самостійними видами господарської діяльності, а з іншого –

Концептуальні основи щодо проблем і перспектив розвитку сучасного морегосподарського комплексу

Підсистеми сучасного морегосподарського комплексу	Науковий підхід	Ключові фактори/напрямки/об'єкти уваги
I. «Морська» економіка, або економіка моря	Концептуальна програма засвоєння біоресурсів відкритого океану (В. В. Івченко [10])	Наукова (науково-технічна), економіко-організаційна, правова підготовка засвоєння біологічних ресурсів у будь-яких районах і по будь-яких об'єктах океанічної риболовлі; – всебічна підготовка кадрів з добутку та обробки біологічних ресурсів
	Концепція створення рибогосподарського кластера (Р. М. Скупський [11])	– Інноваційний розвиток рибного господарства; – розбудова берегової інфраструктури марікультурного виробництва та морегосподарського комплексу; – розширення географії рибного морського та океанічного промислу; – організація підготовки висококваліфікованих спеціалістів рибної галузі
II. «Прибережна» економіка	Кластерна концепція в морегосподарському комплексі (В. М. Осипов [12], В. І. Чекаловець [13], Н. Г. Гребенник [14])	– Оцінка стану й прогноз розвитку морегосподарського комплексу в регіоні; – оцінка перспективності створення морського кластера; – прогноз ефективності функціонування морського кластера;
	Концепція конвергенції регіональних економічних кластерів при розвитку морської інфраструктури (М. О. Загородніков [15])	– визначення «ядра» кластера й складу його учасників; – аналіз вертикальних і горизонтальних зв'язків; – формування органу управління
	Комплексне управління прибережними зонами (КУПЗ) (О. Г. Кропинова, Е. П. Афанасьєва [16])	– Складові КУПЗ: природні процеси, які створюють й підтримують прибережні екосистеми; ресурси, що генеруються прибережними екосистемами; тип і масштаб існуючих і потенційних (у контексті соціальних, економічних і політичних обставин) конфліктів у використанні ресурсів; – відмінність масштабів управління (створення управлінської вертикалі); – дуалізм ролі населення (у контексті КУПЗ населення може розглядатися як внутрішнє або зовнішнє по відношенню до приморської території середовище); – пріоритет стратегічного планування (у порівнянні з іншими типами планування)
	Концепція формування економіко-екологічного механізму управління морським природокористуванням (О. М. Громова, О. Л. Гетьман [17])	– система платежів за природокористування; – компенсаційний механізм відшкодування збитків; – методи економіко-екологічного обґрунтування морегосподарських рішень; – механізми стимулювання використання екологічно безпечних прогресивних технологій в морській діяльності тощо

Джерело: складено авторами за [10–17].

взаємопов'язаними, і таким чином складають єдину систему, що має синергетичний потенціал та внутрішні резерви для формування інфраструктур акваторіального та територіального розвитку при їх взаємодії. Сформований авторами на підставі проведеного дослідження методологічний підхід до функціонування морегосподарського комплексу як цілісної системи є основою для побудови кластерної форми організації цього комплексу. Крім визначення сутності поняття морегосподарського комплексу та змісту його функцій, даний методологічний підхід включає й положення, що забезпечуватимуть ефективне функціонування в Україні морегосподарського комплексу, а саме:

- ✦ збалансований розвиток діючих суб'єктів морегосподарського комплексу;
- ✦ переорієнтацію або створення нових суб'єктів, що заповняють відсутні сегменти в морегосподарському комплексі;
- ✦ ліквідацію диспропорцій, що виникають у розвитку функціональних сегментів морегосподарського комплексу;
- ✦ тісний взаємозв'язок усіх суб'єктів морегосподарського комплексу;
- ✦ розширення участі суб'єктів морегосподарського комплексу в зовнішньоекономічній діяльності.

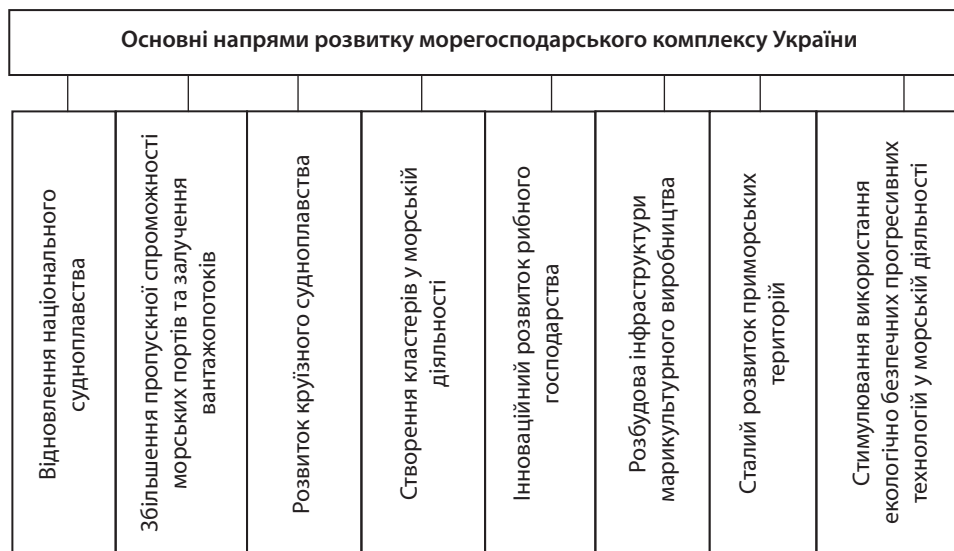

Рис. 1. Основні напрями розвитку морегосподарського комплексу України

Джерело: складено авторами за [1–18].

При цьому ефективне управління в сучасному морегосподарському комплексі України має здійснюватися на державному, регіональному рівнях та рівні суб'єктів господарювання за допомогою прямих і непрямих методів.

Перспективою подальших досліджень є визначення тенденцій розвитку морегосподарського комплексу України в регіональному розрізі з урахуванням його запропонованої функціональної структури. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Савельєва С. Б. Особенности и типология видов морской хозяйственной деятельности / С. Б. Савельєва, А. Н. Савельєв, И. В. Козинский // Вестник МГТУ. – 2006. – Т. 9, № 4. – С. 665–668.
2. Малинина Ю. В. О структуре морской деятельности Российской Федерации в современных условиях / Ю. В. Малинина // Ученые записки Российского государственного гидрометеорологического университета. – СПб. : Изд. РГГМУ, 2010. – № 13. – С. 138–144.
3. Тарханова Л. Б. Морская деятельность как предмет междисциплинарного исследования / Л. Б. Тарханова // Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование. – М., 2012. – Том 5, № 2 (22). – С. 43–57.
4. Гогоберидзе Г. Г. Понятие и сущность морехозяйственного потенциала прибрежных зон и приморских территорий / Г. Г. Гогоберидзе // Проблемы современной экономики. – 2008. – № 2. – С. 266–270.
5. Державна підтримка розвитку морегосподарського комплексу України (організаційні та правові аспекти): монографія / [О. М. Кібік, О. П. Подцерковний, Ю. З. Драпайло, В. О. Котлубай та ін.]; за ред. О. М. Кібік, О. П. Подцерковного. – Херсон : ФОП Грін Д. С., 2014. – 442 с.
6. Розміщення продуктивних сил : підручник / [В. В. Ковалевський, О. Л. Михайлюк, В. Ф. Семенов та ін.]; за ред. В. В. Ковалевського та ін. – К. : Товариство «Знання»; КОО, 1998. – 502 с.
7. Седнев Ю. В. Специфіка розвитку морегосподарського комплексу в муніципальних правовідносинах [Електронний ресурс] / Ю. В. Седнев // Актуальні проблеми держави і права. – Режим доступу : <http://www.apdr.in.ua/v69/77.pdf>
8. Филипенко А. О. Пріоритети розвитку морегосподарського комплексу України в умовах глобалізації : аналітична до-

повідь / А. О. Филипенко, В. В. Баришнікова / За ред. А. О. Филипенка; Регіон. філіал нац. ін-ту стратегіч. досліджень у м. Одесі. – Одеса : Фенікс, 2013. – 168 с.

9. Савельєва С. Б. Методология организации регионального морехозяйственного комплекса : дисс. ... д-ра экон. наук : 08.00.05 / С. Б. Савельєва. – Мурманск, 2006. – 298 с.

10. Ивченко В. В. Горизонты морехозяйственного развития российского эксклава: от стагнации к возрождению / В. В. Ивченко. – Калининград : БФУ им. И. Канта, 2010. – 116 с.

11. Скупський Р. М. Марикультура Чорного моря – концептуальні засади створення рибогосподарського кластеру / Р. М. Скупський // Економічний форум, 2015. – № 1. – С. 86–101.

12. Осипов В. М. Перспективи створення морегосподарського кластера в Україні / В. М. Осипов, О. А. Єрмакова // Економіка і прогнозування. – 2009. – № 3. – С. 111–122.

13. Чекаловець В. І. Передумови створення морського кластеру в країні / В. І. Чекаловець, Н. Г. Гребенник // Економіка транспортного комплексу : зб. наук. праць. – Вип. 12. – Харків : ХНАДУ. – 2008. – С. 93–104.

14. Гребенник Н. Г. Основы реализации кластерной концепции в морехозяйственном комплексе Украины / Н. Г. Гребенник // Развитие методів управління та господарювання на транспорті : зб. наук. праць. – Одеса : ОНМУ, 2013. – № 1 (42). – С. 45–56.

15. Загородников М. А. Концептуальные основы конвергенции региональных экономических кластеров при развитии морской инфраструктуры Арктической зоны России [Электронный ресурс] / М. А. Загородников // Инновационные технологии в науке и образовании : материалы IV Междунар. науч.-практ. конф. (Чебоксары, 18 дек. 2015 г.). – Чебоксары : ЦНС «Интерактив плюс», 2015. – № 4 (4). – Режим доступа : https://interactive-plus.ru/discussion_platform.php

16. Кропинова Е. Г. Устойчивое развитие прибрежных территорий как основа комплексного управления прибрежными зонами [Электронный ресурс] / Е. Г. Кропинова, Э. П. Афанасьева // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта, 2014. – № 1. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/>

17. Громова Е. Н. Экономический механизм управления процессами экологизации морского природопользования [Электронный ресурс] / Е. Н. Громова, Е. Л. Гетьман // Молодіжний економічний дайджест : науковий електронний журнал, 2014. – № 1. – С. 4–7. – Режим доступу : <http://med.kneu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/05/MED-KNEU-2014-1.pdf>

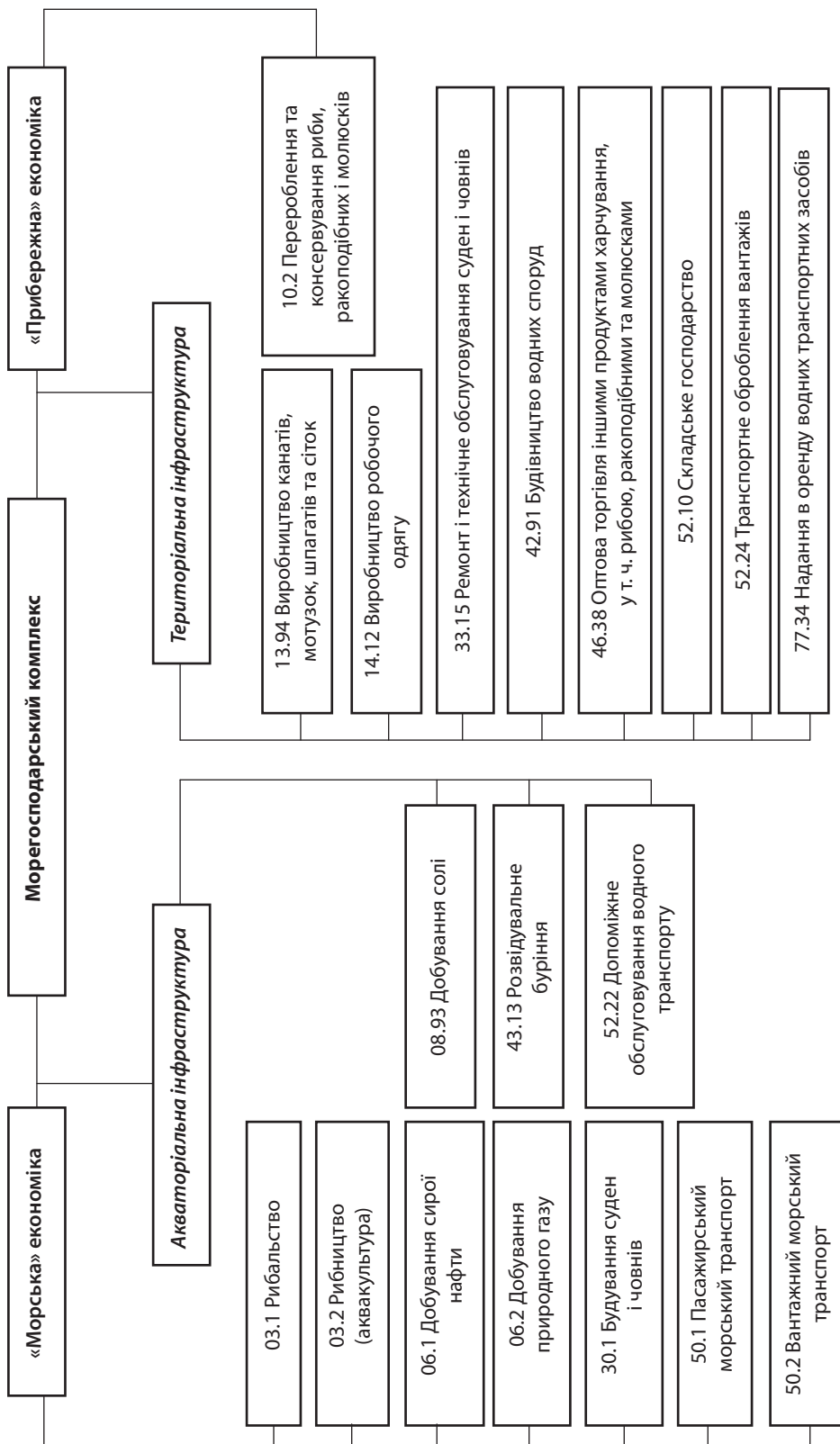

Рис. 2. Функціональна структура морегосподарського комплексу України

Джерело: складено авторами за [19].

18. Анализ и разработка рекомендаций по усилению роли России в морской деятельности и увеличение ее вклада в социально-экономическое развитие России на среднесрочную перспективу // Теория и практика морской деятельности. – СПб.: Изд. РГГМУ, 2007. – 446 с.

19. Класифікатор видів економічної діяльності ДК 009:2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ubc.ua/Links/codes_u2.html

REFERENCES

“Analiz i razrobotka rekomendatsiy po usileniyu roli Rossii v morskoy deyatel'nosti i uvelicheniye eyo vklada v sotsialno-ekonomicheskoe razvitiye Rossii na srednesrochnuyu perspektivu” [Analysis and development of recommendations for the strengthening of Russia's role in maritime activities and increase its contribution to the socio-economic development of Russia in the me-

dium term]. In *Teoriia i praktika morskoy deiatelnosti*. St. Petersburg: Izd-vo RGGMU, 2007.

Chekalovets, V. I., and Hrebennyk, N. H. "Peredumovy stvorennia morskoho klasteru v kraini" [Background of the maritime cluster in the country]. *Ekonomika transportnoho kompleksu*, no. 12 (2008): 93-104.

Fylypenko, A. O., and Baryshnikova, V. V. *Priorytety rozvytku morehospodarskoho kompleksu Ukrainy v umovakh hlobalizatsii : analitychna dopovid* [Priorities of marine economy Ukraine in conditions of globalization analytical report]. Odesa: Feniks, 2013.

Gogoberidze, G. G. "Ponyatiye i sushchnost morekhozyaystvennogo potentsiala pribrezhnykh zon i primorskikh territoriy" [The concept and essence of the marine economic potential of coastal and maritime areas]. *Problemy sovremennoy ekonomiki*, no. 2 (2008): 266-270.

Grebennik, N. H. "Osnovy realizatsii klasternoy kontseptsii v morekhozyaystvennom komplekse Ukrainy" [Fundamentals of implementing the cluster concept in the maritime complex of Ukraine]. *Rozvytok metodiv upravlinnia ta hospodariuvannia na transporti*, no. 1 (42) (2013): 45-56.

Gromova, E. N., and Getman, E. L. "Ekonomicheskyy mekhanizm upravleniya protsessami ekologizatsii morskogo prirodopolzovaniya" [Economical process control mechanism greening of marine nature]. <http://med.kneu.edu.ua/wp-content/uploads/2014/05/MED-KNEU-2014-1.pdf>

Ivchenko, V. V. *Gorizonty morekhozyaystvennogo rozvitiya rossiyiskogo eksklava: ot stagnatsii k vozrozhdeniyu* [Horizons marine economic development of the Russian exclave: from stagnation to recovery]. Kaliningrad: BFU im. I. Kanta, 2010.

Kibik, O. M. et al. *Derzhavna pidtrymka rozvytku morehospodarskoho kompleksu Ukrainy (orhanizatsiini ta pravovi aspekty)* [State support for the development of marine economy of Ukraine (organizational and legal aspects)]. Kherson: FOP Hrin D. S., 2014.

Kropinova, E. G., and Afanaseva, E. P. "Ustoychivoe razvitiye pribrezhnykh territoriy kak osnova kompleksnogo upravleniya pribrezhnymi zonami" [Sustainable development of coastal areas as a basis for integrated coastal zone management]. <http://cyberleninka.ru/article/n/>

Kovalevskyi, V. V. et al. *Rozmishchennia produktyvnykh syl* [Distribution of productive forces]. Kyiv: Tovarystvo «Znannia»; KOO, 1998.

"Klasyfikator vydiv ekonomichnoi diialnosti DK 009:2010" [Classification of economic activities DK 009: 2010]. http://www.ubc.ua/Links/codes_ua2.htm

Malinina, Yu. V. "O strukture morskoy deyatelnosti Rossiyskoy Federatsii v sovremennykh usloviyakh" [About the Russian Federation marine activity structure in modern conditions]. *Uchenyye zapiski Rossiyskogo gosudarstvennogo gidrometeorologicheskogo universiteta*, no. 13 (2010): 138-144.

Osyrov, V. M., and Yermakova, O. A. "Perspektyvy stvorennia morehospodarskoho klastera v Ukraini" [Prospects for a cluster of marine economy in Ukraine]. *Ekonomika i prohnozuvannia*, no. 3 (2009): 111-122.

Savelyeva, S. B. "Metodologiya organizatsii regionalnogo morekhozyaystvennogo kompleksa" [Methodology of the organization of the regional maritime complex]. *Diss. ... d-ra ekon. nauk : 08.00.05*, 2006.

Siedniev, Yu. V. "Spetsyfika rozvytku morehospodarskoho kompleksu v munitsypalnykh pravovidnosynakh" [The specifics of the development of marine economy in municipal relations]. <http://www.apdp.in.ua/v69/77.pdf>

Savelyeva, S. B., Savelyev, A. N., and Kozinskiy, I. V. "Osobennosti i tipologiya vidov morskoy khozyaystvennoy deyatelnosti" [Features and typology of maritime economic activities]. *Vestnik MGTU*, vol. 9, no. 4 (2006): 665-668.

Skupskiy, R. M. "Marykultura Chornoho moria – kontseptualni zasady stvorennia rybohospodarskoho klasteru" [Mariculture Black Sea - the conceptual basis of creating fisheries cluster]. *Ekonomichnyi forum*, no. 1 (2015): 86-101.

Tarkhanova, L. B. "Morskaya deyatelnost kak predmet mezhdistsyplinarnogo issledovaniya" [Maritime activities as a subject of interdisciplinary study]. *Problemy analiz i gosudarstvenno-upravlencheskoye proektirovaniye*, vol. 5, no. 2 (22) (2012): 43-57.

Zagorodnikov, M. A. "Kontseptualnyye osnovy konvergentsii regionalnykh ekonomicheskikh klasterov pri razvitiy morskoy infrastruktury Arkticheskoy zony Rossii" [Conceptual bases of the convergence of regional economic clusters in maritime infrastructure development of the Russian Arctic]. https://interactive-plus.ru/discussion_platform.php